

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів
Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КУЧЕРЕНКО Андрій Володимирович

УДК 336.226.11:336.225

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Удосконалення системи оподаткування доходів
фізичних осіб»**

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

_____ Андрій КУЧЕРЕНКО

Керівник роботи
СУС Юрій Юрійович
к.е.н., доцент

Житомир – 2025

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Поліського національного університету

Рецензент:

професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, к.е.н., проф. Суліменко Лариса Антонівна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту
Голова комісії _____ Олександр ВІЛЕНЧУК

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту: допустити до захисту.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» грудня 2025 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту _____ Лариса НЕДІЛЬСЬКА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Андрій Володимирович Кучеренко захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Тетяна ТОВСТУХА

«__» грудня 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Кучеренко А.В. Удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. – *Кваліфікаційна робота на правах рукопису.*

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне дослідження сутності, принципів та елементів системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, розкрито її роль у формуванні доходів бюджетів різних рівнів та забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. Проведено ґрунтовний аналіз динаміки та структури надходжень до державного та місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб за основними видами доходів, а також оцінено ефективність чинного механізму оподаткування. На основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду обґрунтовано напрями удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб, які, в цілому, спрямовані на забезпечення підвищення фіскальної ефективності, дотримання соціальної справедливості та стимулювання економічної активності населення.

Ключові слова: система оподаткування, доходи фізичних осіб, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, бюджет, удосконалення.

ABSTRACT

Kucherenko A. Improving the personal income taxation system. - *Qualification work on the rights of a manuscript.*

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 072 – Finance, banking, insurance and stock market. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

This qualification paper examines the essence, principles and elements of the personal income taxation system in Ukraine and reveals its role in the formation of revenues of budgets at various levels as well as in ensuring the socio-economic development of the state. A thorough analysis of the dynamics and structure of revenues to the state and local budgets from personal income tax by the main types of income is conducted, and the effectiveness of the current taxation mechanism is assessed. Based on the generalization of domestic and foreign experience, directions for improving the personal income taxation system aimed at increasing fiscal efficiency, ensuring social justice and stimulating the economic activity of the population are substantiated.

Keywords: personal income, taxation system, personal income tax, military levy, budget, improvement.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	9
1.1. Сутність оподаткування доходів фізичних осіб.....	9
1.2. Основні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	12
1.3. Особливості прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах.....	14
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	18
2.1. Характеристика ролі оподаткування доходу фізичних осіб у формуванні бюджету	18
2.2. Оцінка фіскального потенціалу основних видів оподаткування доходів фізичних осіб у контексті формування дохідної частини Зведеного бюджету України.....	21
2.3. Аналіз змін в структурі надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до бюджету: державний і регіональний вимір	23
Висновки до розділу 2.....	25
РОЗДІЛ 3. Удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб	26
3.1. Напрямки удосконалення фіскальної та регулюючої функцій оподаткування доходів фізичних осіб.....	26
3.2. Досвід зарубіжних країн щодо застосування прогресивного оподаткування: можливості застосування в Україні.....	29
Висновки до розділу 3	31
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Податки є одним з найголовніших елементів регулювання соціально-економічного середовища країни, так як вони для функціонування держави формують найбільшу частку доходів її бюджету. Оподаткування доходів фізичних осіб є універсальною практикою у світовій податковій системі та здійснюється на основі особистих доходів громадян. Цей податок є центральним елементом податкової системи і відіграє важливу роль у формуванні дохідної частини державного та місцевих бюджетів. У той самий час, податок на доходи фізичних осіб носить соціальний характер і впливає рівень реальних доходів населення, і цим на рівень його життя. За допомогою цього податку забезпечуються грошові надходження до регіональних та місцевих бюджетів суб'єктів України, регулюється рівень доходів фізичних осіб, а також структура власного споживання та заощадження населення. Удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб є надзвичайно актуальним в умовах сучасної економічної та соціальної ситуації в Україні, особливо враховуючи наслідки війни. Оподаткування доходів фізичних осіб залишається ключовим джерелом формування бюджету, що забезпечує фінансування відновлення країни та підтримку населення. Тому пошук ефективних механізмів оподаткування та адаптація міжнародного досвіду є важливим кроком для стабілізації економіки та зміцнення фінансової системи держави.

Сучасний стан оподаткування доходів фізичних осіб, у тому числі в частині фіскальної ролі даного податку, розглядали українські вчені: С. В. Березовська, О. В. Божанова, О. Я. Бойко, А. Б. Бойчук, О. О. Бригінець, О. Б. Вознюк, О. І. Волот, Н.І. Власюк, А. О. Гусєв, О. Є. Дахнова, Д.І. Дема, А. Р. Дуб, К.М. Журбич, О.І. Заяць, Н. І. Карпишин, В. М. Кміть, Н. В. Котова, Л.В. Кочура, О.В. Кравченко, Н. О. Куровська, С. М. Лихолат, З. М. Лободіна, А. П. Макаренко, Л. О. Мармуль, Г. П. Мартинюк, Є. І. Масленніков, Л. М. Матросова, І. В. Невзоров, О. Ю. Ніпіаліді, Л. В.

Недільська, Н. П. Новак, Л. В. Петрова, В. С. Пономаренко, Ю.А. Пуговкіна, В. В. Скупейко, Н.В. Слепцова, О. Я. Стойко, Л.І. Теплова, О. І. Тулай, В. А. Фостолович, Е. Д. Халілов, Т. В. Чижова, І.Р. Чуй, В. С. Шевченко, І. А. Шубенко, А. І. Ямелинець та інші. Беручи до уваги значну увагу науковців до проблеми оподаткування доходів фізичних осіб, виникає потреба у проведенні подальших досліджень у цій сфері, оскільки ефективність адміністрування цього податку безпосередньо впливає на формування дохідної частини бюджетів.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Основна мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних підходів до вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. Для досягнення поставленої мети окреслено наступні завдання:

- визначити основні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні;
- теоретично дослідити особливості прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах;
- оцінити роль оподаткування доходу фізичних осіб у формуванні бюджету;
- оцінити фіскальний потенціал основних видів оподаткування доходів фізичних осіб у контексті формування дохідної частини Зведеного бюджету України;
- провести аналіз змін в структурі надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до бюджетів;
- визначити напрямки удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб;
- адаптувати досвід зарубіжних країн щодо застосування прогресивного оподаткування: можливості застосування в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єктом дослідження* кваліфікаційної роботи є процес удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. *Предметом дослідження* є сукупність теоретичних,

організаційних та практичних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб.

Методи дослідження. Для комплексного дослідження даної теми застосовано різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволили оцінити як теоретичні так і практичні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб.

Було використано наступні загальнонаукові методи:

- метод узагальнення та синтезу використано для інтеграції теоретичних і практичних результатів та формування висновків і рекомендацій;

- метод системного підходу використано для розгляду оподаткування як частини економічної системи та аналізу взаємозв'язків між податковими елементами і бюджетними процесами;

- метод індукції та дедукції використано для логічного обґрунтування висновків на основі теоретичних положень і конкретних фактів;

- метод абстрагування використано для виділення головних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб та спрощення аналізу складних економічних процесів.

У процесі безпосереднього дослідження фіскального потенціалу оподаткування доходів фізичних осіб було використано комплекс спеціальних методів:

- порівняльний аналіз використано для дослідження зарубіжного досвіду прогресивного оподаткування та оцінки можливості його застосування в Україні;

- статистичний аналіз використано для оцінки фіскального потенціалу і структури надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб;

- метод екстраполяції використано для прогнозування надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до бюджету.

Інформаційну основу дослідження складають нормативні документи, наукові праці вітчизняних вчених щодо функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб, статистичні дані Мінфіну та державної казначейської служби.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були сформовані та викладені на наукових конференціях, за результатами яких було опубліковано наступні тези:

- Зарубіжна практика прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб з заробітної плати;
- Оцінка ролі ПДФО у формуванні доходів місцевого бюджету;
- Роль ПДФО у формуванні Зведеного бюджету.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні фіскальної ролі оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з урахуванням сучасних теоретичних підходів і зарубіжного досвіду. Вперше у роботі систематизовано основні напрямки удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб у національному та регіональному розрізах, виокремлюючи їх за типом функції та конкретним змістом заходів.

Практична значимість. Робота сприяє поглибленню наукового розуміння механізмів формування доходної частини бюджету через оподаткування фізичних осіб та визначенню шляхів підвищення ефективності системи оподаткування доходів фізичних осіб з фіскальної та регулюючої точок зору. Також запропоновано конкретні заходи щодо адаптації прогресивного оподаткування та підвищення справедливості і прозорості податкової системи України.

Структура роботи. Основна частина кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (включає 41 джерело). Ілюстративний матеріал основної частини містить 4 таблиці та поданий у додатках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Сутність оподаткування доходів фізичних осіб

Наразі найнагальнішим завданням України є створення міцної економічної основи для інтеграції у світову економічну систему. Крім того, країна повинна забезпечити збалансований та сталий розвиток усіх секторів суспільства та узгодити інтереси різних груп; запроваджений в Україні воєнний стан робить це завдання надзвичайно складним. Податкова система має відігравати в цьому відношенні вирішальну роль. Адже метою податкової системи є не лише забезпечення необхідних фіскальних ресурсів для держави, а й сприяння вирішенню пріоритетних потреб економічного розвитку.

Податки є ключовим інструментом забезпечення життєдіяльності держави та формують основну частину бюджетних надходжень. Вони мають суттєвий вплив на регулювання соціально-економічних процесів у країні та слугують фінансовою основою реалізації державної політики. У структурі податкових надходжень особливе місце на загальнодержавному рівні посідає податок на доходи фізичних осіб, який відіграє важливу роль у наповненні бюджетів.

Після здобуття Україною незалежності формування її системи оподаткування доходів фізичних осіб було нерозривно пов'язане з податковими реформами. Ці реформи призвели до численних змін у системі оподаткування доходів фізичних осіб. Змінилася навіть назва податку, адже до цього він вживався як «прибутковий податок». Значних змін зазнали також підходи до визначення його ставок та об'єкту оподаткування [7].

Оподаткування доходів фізичних осіб має далеку історію прийняття нормативних актів (табл. 1.1) з використанням різних форм доходів, які підлягали оподаткуванню.

Таблиця 1.1

Історія розвитку оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Етап	Зміст
Закон України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства»	Упродовж тривалого часу об'єктом оподаткування переважно були особисті доходи громадян, у зв'язку з чим цей податок здебільшого називали особистим прибутковим податком. В Україні порядок справляння податку на доходи фізичних осіб визначався Законом України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства», який установлював оподаткування доходів, отриманих від трудової діяльності, дивідендів, а також матеріальних вигод, здобутих у процесі підприємницької діяльності
Декретом КМУ «Про прибутковий податок з громадян»	Цей Декрет КМУ розширював сферу оподаткування. Згідно зі статтею 8, податок застосовується до загального оподаткованого доходу, включаючи «дохід, отриманий від виконання трудових обов'язків (включаючи роботу за сумісництвом) на основному робочому місці, дохід від роботи, виконаної за договорами підряду, дивіденди акцій, дохід від розподілу прибутку підприємств (виручки) та інші доходи, отримані підприємствами, що надають матеріальне та соціальне забезпечення своїм працівникам у грошовій або натуральній формі». Протягом періоду дії указу податок на доходи фізичних осіб фактично стягується за двома механізмами: оподаткування за місцем отримання основного доходу та оподаткування за місцем отримання вторинного доходу. У місці отримання основного доходу податок на прибуток стягується за прогресивною ставкою; у місці отримання вторинного доходу податок на прибуток стягується за ставкою 20%. Наприкінці податкового періоду дохід як з основного, так і з місця отримання вторинного доходу має бути перерахований, що негативно впливає на податкове адміністрування..
Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб»	У 2003 році Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» знову змінив нормативну базу щодо податку на доходи фізичних осіб, скасувавши прогресивні ставки оподаткування та запровадивши єдину ставку податку у розмірі 15% на доходи від заробітної плати, а також ввівши до податкового законодавства податок на соціальне забезпечення.
Податковий кодекс	З оприлюдненням ПКУ офіційно розпочалося стягнення податку на доходи фізичних осіб. При визначенні об'єктів оподаткування були враховані недоліки попередніх законів та нормативних актів щодо оподаткованого податку на доходи фізичних осіб. Унаслідок розширення переліку об'єктів оподаткування значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходної частини бюджету України істотно підвищилося.

Джерело: розроблено за даними [12].

З прийняттям Податкового Кодексу України (ПКУ) податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) став важливим джерелом фінансових ресурсів як місцевих, так і державного бюджетів. Після запровадження ПКУ значно зросла його роль як бюджетоутворюючого податку.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір є одними з головних джерел наповнення бюджету України, а їх значення зростає, особливо у зв'язку з необхідністю фінансування оборонного сектора та забезпечення економічної стабільності в умовах війни [40, с. 297].

Сьогодні податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – це загальнодержавний прямий податок, який обчислюється у відсотках від сукупного доходу фізичних осіб, одержуваного у вигляді грошової, натуральної чи матеріальної вигоди [1]. ПДФО розподіляючи фінансові ресурси між населенням та державою є вагомим регулятивним важелем фінансової стабільності. Під час справляння цього податку кожен платник стає частинкою бюджетного процесу при формуванні доходів [6, с.32].

Починаючи з 2014 року з початку війни в Україні ще одним нововведенням оподаткування доходів фізичних осіб стало введення військового збору. Військовий збір (ВЗ) – це обов'язковий платіж, який був встановлений з 03.08.2014 року із метою забезпечення фінансування заходів із підвищення обороноздатності держави [30].

Отже, економічний зміст податку на доходи фізичних осіб полягає у вилученні частини доходів громадян до державного бюджету з метою фінансування державних витрат і підтримання соціально-економічної рівноваги на макроекономічному рівні. Водночас цей податок виконує важливі фіскальну, розподільчу та регулюючу функції в економічній системі.

Нині оподаткування доходів фізичних осіб є одним із ключових джерел формування фінансових ресурсів як державного, так і місцевих

бюджетів. З моменту його запровадження суттєво зросло його значення як бюджетоформуючого податку.

1.2. Основні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Система оподаткування доходів фізичних осіб у кожній країні слугує вирішальною основою, яка визначає взаємовідносини між державою та її громадянами, зокрема платниками податків. Вона функціонує як основне джерело державних доходів, так і як інструмент реалізації економічної політики країни. Ця подвійна роль підкреслює її важливість у підтримці фінансової стабільності держави, водночас виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини.

Адміністрування податку на доходи фізичних осіб, як і всіх інших податків, регламентується ПКУ [30]. Порядок оподаткування цим податком регулюється розділом IV ПКУ, утримується із доходів ФО (резидентів і нерезидентів); нарахування (утримання) податку здійснюють як юридичні особи (роботодавці), так і фізичні особи (особи, які провадять незалежну професійну діяльність та підприємці). Ставки ПДФО і військового збору визначені ПКУ. Ставка податку становить 18, 9, 5 і 0 відсотків бази оподаткування. На сучасному етапі основною ставкою є 18%, яка застосовується майже для всіх видів доходів ФО (зарплат, стипендій, виплат за договорами цивільно-правового змісту тощо). військовий збір з доходів громадян справляється у розмірі 5,%[30].

Платниками податків в Україні є практично всі громадяни країни, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на її території та зобов'язані сплачувати податки, встановлені законодавством. Відповідно до Податкового кодексу України (ст. 162.1), платниками податку на доходи фізичних осіб визнаються: резиденти, які отримують доходи як на

території України, так і за її межами; нерезиденти, які отримують доходи з джерел на території України; а також податкові агенти, які виконують функції щодо утримання та перерахування податку. [30].

Податок та збір на доходи фізичних осіб включає різні види оподаткування доходів фізичних осіб, що показано в дод. А.

Суми утримань із доходів фізичних осіб є важливою часткою надходжень до бюджетів різних рівнів [7]. Варто зазначити, що обсяги надходжень ПДФО до того чи іншого бюджету залежать від рівня бюджету, а також від того, яке саме місце в структурі бюджетної системи він займає [10, с. 11].

Податок на доходи фізичних осіб як головна форма оподаткування доходів громадян сьогодні закріплений як за державним, так і за місцевими бюджетами. Поточна система розподілу доходів між різними рівнями бюджетної системи базується на традиційному принципі, що дотримується в багатьох країнах, який передбачає розподіл більшої частини надходжень від податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів [41, с. 336].

Податок на доходи фізичних осіб багато років був та залишається базовим джерелом наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. Відповідно до вимог Бюджетного кодексу України (ст. 64) [8] до доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення має зараховуватися 60% податку на доходи фізичних осіб. З 01.01.2022 року до місцевих бюджетів територіальних громад податок на доходи фізичних осіб зараховується в розмірі 64%. У 2023 році зарахування ПДФО до загального фонду місцевих бюджетів продовжено за минулорічною нормою - 64 %. [10, с.11-12]. На сьогодні перерозподіл змінився, у зв'язку з тим, що в 2024 році надходження від оподаткування заробітної плати військових та поліцейських були повністю спрямовані до державного бюджету [12].

З метою оцінки та характеристики бюджетної ролі оподаткування доходів фізичних осіб пропонуємо визначати цілий ряд показників, які

запропоновані І. Волоховою: розподіл доходів від оподаткування фізичних осіб між бюджетами; питома вага надходжень податку відносно ВВП; питома вага надходжень від оподаткування фізичних осіб відносно інших доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів; структура надходжень податку залежно від баз оподаткування (джерел доходів); зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів за рахунок індивідуального прибуткового оподаткування [10, с.11].

Дослідження сучасної літератури [10, 12, 16, 35, 40] свідчить, що в першу чергу потребує реформування підхід щодо оподаткування доходів у вигляді заробітної плати, шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування. Таку пропозицію підтримують багато українських науковців, зокрема Д. І. Дема, Л. В. Недільська, Н. О. Куровська [12] та інші дослідники.

Досвід більшості зарубіжних країн щодо застосування прогресивного оподаткування доходів громадян вказує на безальтернативність цього напрямку вдосконалення оподаткування доходів громадян.

1.3. Особливості прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах

Система оподаткування фізичних осіб у державах-членах ЄС характеризується переважно прогресивними ставками оподаткування, які допомагають зменшити соціально-економічну нерівність серед населення. Деякі країни також запроваджують нульові ставки оподаткування для певних сегментів доходів, фактично встановлюючи неоподатковуваний мінімум для громадян. Загалом, податкове навантаження, як правило, вище для осіб з вищими доходами. Ці особливості разом відображають прагнення збалансувати збір доходів із соціальною справедливістю в межах ЄС.

Більшість країн ЄС дотримуються справедливого підходу до оподаткування доходів фізичних осіб, і лише деякі з них запроваджують єдину фіксовану ставку. Більшість використовують диференційовані ставки оподаткування залежно від рівня доходу, від 2 до 7 ставок, а в Люксембурзі їх аж 23. Близько половини держав-членів ЄС мають максимальну ставку оподаткування, що перевищує 40%, а чотири країни мають ставки, які досягають або перевищують 50%. Ця різниця відображає різноманітну податкову політику європейських країн, яка балансує потреби в доходах зі справедливістю доходів.

Розглянемо приклади оподаткування доходів ФО в інших зарубіжних країнах. Наприклад, у Великій Британії діє податок на прибуток, що регулюється Податковим кодексом Великої Британії та застосовується до заробітної плати та інших джерел доходу фізичних осіб. Уряд щорічно восени оновлює податкові ставки та пільги, а зміни набувають чинності 6 квітня наступного року, що знаменує початок нового податкового року. Система податку на прибуток фізичних осіб є прогресивною. Така система застосовується в Англії, Уельсі та Північній Ірландії.

У Сполучених Штатах та Канаді особистий дохід від заробітної плати підлягає прогресивному оподаткуванню, тобто вищі доходи оподатковуються за вищими ставками. У США ставки податку на прибуток штатів коливаються від 10% до 37%, при цьому сім'ї з низьким рівнем доходу отримують різні пільги та пільги. У Канаді використовується багаторівнева податкова система, де федеральні ставки коливаються від 15% до 33% залежно від рівня доходу, а провінційні податки додатково впливають на загальний розмір відрахувань. Роботодавці несуть відповідальність за утримання податків, а конкретні ставки та відрахування залежать від провінції, що відображає гнучкий та ефективний підхід до оподаткування.

Австралійська податкова система відома своєю ефективністю та прозорістю, особливо у своєму підході до податку на доходи фізичних осіб, який є прогресивним та базується на заробітній платі. Резиденти оподатковуються за різними ставками залежно від рівня доходу, починаючи з 0% ставки для доходів до 18 200 австралійських доларів та зростаючи кількома категоріями до 45% для доходів понад 180 000 австралійських доларів. Нерезиденти стикаються з різними ставками оподаткування, сплачуючи 32,5 цента за долар для доходів до 87 000 австралійських доларів, причому вищі ставки застосовуються до більших доходів. Загалом, система гарантує, що податкові зобов'язання пропорційні доходу, що відображає зобов'язання Австралії щодо справедливого та прозорого процесу оподаткування.

У Японії податок на доходи фізичних осіб застосовується по-різному до резидентів та нерезидентів. Нерезиденти оподатковуються лише з доходів, отриманих у Японії, тоді як доходи, отримані за межами країни та не переведені до Японії, залишаються неоподатковуваними. Податкова система є прогресивною, зі ставками від 10% для доходів до 3 300 000 єн до 37% для доходів, що перевищують 18 000 000 єн. Процес оподаткування включає розрахунок загального річного доходу, віднімання законодавчих відрахувань, застосування відповідної ставки податку, а потім віднімання будь-яких застосовних податкових пільг.

Податок на доходи фізичних осіб у Китаї стягується виключно з фізичних осіб, переважно найманих працівників, і утримується із заробітної плати на основі оподаткованого доходу. Ставки податку є прогресивними та варіюються від 5% для доходу менше 500 юанів до 45% для доходу, що перевищує 100 000 юанів, з певними порогами та фіксованими сумами для кожної категорії. Крім того, особи, які заробляють менше 4000 юанів на місяць, звільняються від оподаткування, тоді як ті, хто має вищі доходи, стикаються зі зростанням ставок податку, що відображає структурований підхід до оподаткування доходів у Китаї.

Дослідження систем оподаткування доходів фізичних осіб у різних країнах свідчить про те, що, попри відмінності в податкових ставках, усі проаналізовані держави застосовують податок на доходи фізичних осіб із подібними базовими елементами.

Висновки до розділу 1

Виявлено, що податок на доходи фізичних осіб і військовий збір відіграють визначальну роль у забезпеченні фінансової стійкості України, оскільки формують необхідні фінансові ресурси для задоволення потреб місцевих громад і фінансування національної оборони. Аналіз надходжень від цих податків дає змогу оцінити рівень їхньої результативності та визначити можливі напрями вдосконалення системи оподаткування доходів населення.

Обґрунтовано, що система податку на доходи фізичних осіб в Україні має ключове значення у формуванні взаємовідносин між державою та громадянами, виконуючи функцію одного з основних джерел бюджетних доходів і водночас інструмента реалізації економічної політики. Основна частина надходжень від ПДФО зараховується до місцевих бюджетів, сприяючи підтриманню соціально-економічної стабільності та фінансуванню державних витрат, а його розподіл і питома вага у валовому внутрішньому продукті є важливими показниками фіскальної значущості податку та його ролі у фінансовій системі країни.

Досліджено, що в багатьох розвинених країнах система оподаткування доходів фізичних осіб розроблена як прогресивна, при цьому громадяни з низьким рівнем доходу часто звільняються від сплати податків. Основний фінансовий тягар фінансування державної діяльності покладається на заможніших осіб, які оподатковуються за вищими ставками. Такі країни, як Швейцарія, Велика Британія, Шотландія, США, Канада, Австралія, Японія, використовують прогресивну структуру ставок оподаткування, де вищі рівні доходу оподатковуються за вищими ставками.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Характеристика ролі оподаткування доходу фізичних осіб у формуванні бюджету

ПДФО відіграє важливу роль у бюджетному процесі, а його роль полягає у забезпеченні стабільних грошових надходжень до бюджету [2, с. 22]. Саме ПДФО на рівні держави виступає одним із формоутворюючих податків для поповнення бюджетних ресурсів держави, впливає на доходи платників податку як інструмент бюджетного регулювання та використовується при організації діяльності податкових агентів.

В 2024 році сума надходжень від оподаткування доходів ФО до зведеного бюджету України рівна 583,6 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 288,5 млрд.грн чи на 97,8%, та більше порівняно 2023 року на 87,3 млрд.грн чи на 17,6%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2022 році, а найнижчим в 2024 році (дод. Б).

Наведені в табл. 2.1 показники показують, що за період 2020-2024 років зменшилася питома вага оподаткування доходів ФО у формуванні податкових надходжень до зведеного бюджету, якщо в 2020 році цей податок формував 21,4% доходів зведеного бюджету (або 26% всіх податкових надходжень), то в 2024 році цей показник зменшився на 5,1% до 16,3% всіх доходів зведеного бюджету (або 27,9% всіх податкових надходжень).

Дані дод. В показують, що у 2024 році сума доходів від оподаткування ФО, яка надійшла до державного бюджету України рівна 326,1 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 208,8 млрд.грн чи в 2,8 рази, та більше порівняно 2023 року на 119,2 млрд.грн чи на 57,6%.

Таблиця 2.1

Роль податку та збору на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України за 2020-2024 рр.

Показники	Роки					2024 р. +, – до 2020 р.
	2020	2021	2022	2023	2024	
Доходи зведеного бюджету, млрд грн	1376,7	1662,2	2196,3	3104,3	3587,8	2211,1
Податкові надходження до зведеного бюджету, млрд грн	1136,7	1453,8	1343,2	1638,1	2088,3	951,6
Податок та збір на доходи ФО у зведеному бюджеті, млрд грн	295,1	349,8	420,7	496,3	583,6	288,5
Податок та збір на доходи ФО у доходах зведеного бюджету, %	21,4	21,0	19,2	16,0	16,3	-5,1
Податок та збір на доходи ФО у податкових надходженнях зведеного бюджету, %	26,0	24,1	31,3	30,3	27,9	1,9

Джерело: Розраховано за даними Мінфіну [13; 14].

Розрахунки проведені в таблиці 2.2 показують, що починаючи 2020 року питома вага у формуванні податкових надходжень до державного бюджету надходжень від оподаткування доходів ФО зменшувалася, але при цьому порівняно інших податкових надходжень роль оподаткування доходів ФО зростала.

Таблиця 2.2

Роль податку та збору на доходи фізичних осіб у доходах Державного бюджету України за 2020-2024 рр.

Показники	Роки					2024 р. +, – до 2020 р.
	2020	2021	2022	2023	2024	
Доходи державного бюджету, млрд грн	1076,0	1296,9	1787,4	2672,0	3122,7	1076,0
Податкові надходження до державного бюджету, млрд грн	851,1	1107,1	949,8	1203,5	1647,2	851,1
Податок та збір на доходи ФО у державному бюджеті, млрд грн	117,3	137,6	148,4	206,9	326,1	117,3
Податок та збір на доходи ФО у доходах державного бюджету, %	10,9	10,6	8,3	7,7	10,4	10,9
Податок та збір на доходи ФО у податкових надходженнях державного бюджету, %	13,8	12,4	15,6	17,2	19,8	13,8

Джерело: Розраховано за даними Мінфіну [13; 14].

Якщо в 2020 році цей податок формував 10,9% доходів державного бюджету (або 13,8% всіх податкових надходжень), то в 2023 році цей

показник зменшився до 7,7% всіх доходів державного бюджету (та зріс 17,2% всіх податкових надходжень). За 2024 рік року податок формував 10,4% доходів державного бюджету (або 19,8% всіх податкових доходів бюджету).

Дані дод Г. показують, що у 2024 році сума від оподаткування доходів ФО, яка надійшла до місцевих бюджетів рівна 257,5 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 79,7 млрд.грн чи на 44,8%, але менше порівняно 2023 року на 31,9 млрд.грн чи на 11,0%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2022 році, а найнижчим в 2024 році.

У таблиці 2.3 розглянуто показники податкових надходжень від оподаткування доходів ФО у місцеві бюджети України в 2020-2024 рр..

Таблиця 2.3

Частка податку та збору на доходи фізичних осіб у доходах та податкових надходженнях місцевих бюджетів України за 2020-2024 рр.

Показники	Роки					2024 р. +, - до 2020 р.
	2020	2021	2022	2023	2024	
Доходи місцевих бюджетів, млрд грн	300,7	365,3	408,9	432,3	465,1	164,4
Податкові надходження до місцевих бюджетів, млрд грн	285,6	346,7	393,4	434,6	441,1	155,5
Податок та збір на доходи ФО у місцевому бюджеті, млрд грн	177,8	212,2	272,3	289,4	257,5	79,7
Податок та збір на доходи ФО у доходах місцевих бюджетів, %	59,1	58,1	66,6	66,9	55,4	-3,8
Податок та збір на доходи ФО у податкових надходженнях місцевих бюджетів, %	62,3	61,2	69,2	66,6	58,4	-3,9

Джерело: розраховано за даними Мінфіну [13; 14].

Розрахунки проведені в таблиці 2.3 показують, що за період 2020-2024 років зменшилася питома вага надходжень від оподаткування доходів громадян при забезпеченні дорхідної частини місцевих бюджетів та у податкових надходженнях місцевих бюджетів, якщо в 2020 році цей податок формував 59,1% доходів місцевих бюджетів (або 62,3% всіх податкових надходжень), то в 2024 році цей показник зменшився на 3,8%

(або 3,9% всіх податкових надходжень) до 55,4% всіх доходів місцевих бюджетів (або 27,9% всіх податкових надходжень).

2.2. Оцінка фіскального потенціалу основних видів оподаткування доходів фізичних осіб у контексті формування дохідної частини Зведеного бюджету України

Попри війну ПДФО продовжує здійснювати суттєвий вплив на основні вектори реалізації бюджетного процесу в Україні. Оподаткування доходів ФО від заробітної плати є однією з основних складових оподаткування доходів фізичних осіб, але війна в Україні мала значний вплив на структурні зрушення цього виду оподаткування.

Розрахунки наведені в дод. Д показують, що за 2024 рік основною складовою податкових надходжень Зведеного бюджету від оподаткування доходів фізичних осіб був ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів – 321,6 млрд. грн чи 55,1% від всіх податків і зборів доходів ФО (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зменшилася на 20,8%). Другою основною складовою за 2024 рік є ПДФО із заробітної плати військових та поліцейських – 148,1 млрд. грн чи 25,4% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зросла на 19,2%). У 2022 році і надалі помітною особливістю доходів Зведеного бюджету стало збільшення податку на доходи, що стягується з грошових виплат та інших виплат, отриманих військовослужбовцями та поліцейськими, включаючи як рядовий, так і командний склад. Третім за значимістю в надходженнях до Зведеного бюджету від оподаткування доходів ФО за 2024 рік є військовий збір – 51,2 млрд. грн чи 8,8% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку збільшилася на 0,7%).

Дані дод. Е показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів, яка надійшла до зведеного бюджету рівна 321,6 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 97,7

млрд. грн чи на 43,6% та більше порівняно 2023 року на 50,9 млрд. грн чи на 18,8%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2021 році – позитивний ріст в 19,3%, а найнижчим в 2022 році – спад в 7,8%. Дані дод. Ж показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із заробітної плати військових та поліцейських, яка надійшла до зведеного бюджету рівна 148,1 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 129,9 млрд. грн чи у 8,1 рази та більше порівняно 2023 року на 0,8 млрд. грн чи на 0,5%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2022 році – позитивний ріст в 473,8%, а найнижчим в 2024 році – зростання на 0,5%. Дані дод. И показують, що у 2024 році сума надходжень від військового збору, яка надійшла до зведеного бюджету рівна 51,2 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 27,3 млрд. грн чи у 2,1 рази та більше порівняно 2023 року на 12,9 млрд. грн чи на 33,7%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2024 році – позитивний ріст в 33,7%, а найнижчим в 2023 році – зростання на 13,6%. Вищий темп приросту в 2024 році в першу чергу пов'язаний із збільшенням ставки військового збору.

Розрахунки наведені в дод. К показують, що в 2024 році відбулися кардинальні зміни в розподілі надходжень отриманих від оподаткування доходів ОЗ рік. За 2024 рік до державного бюджету від оподаткування доходів фізичних осіб було направлено 55,9%, а до місцевих бюджетів – 44,1%. Це при тому, що в 2020 році місцевий бюджет отримав 60,3% від всіх надходжень, в 2021 році – 60,7%, в 2022 році 64,7%, в 2023 році – 58,3%. Таке зменшення в 2023 році і 2024 році можна пояснити тим, що зменшилася частка надходжень до місцевих бюджетів від ПДФО із заробітної плати військових та поліцейських – в 2023 році на 21,5% порівняно до попереднього року та в 2024 році цей податок був повністю переправлений до державного бюджету.

2.3. Аналіз змін в структурі надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до бюджету: державний і регіональний вимір

Структурні зміни, що відбулися у перерозподілі надходжень від оподаткування доходів ФО між державним і місцевим бюджетами свідчать про доцільність аналізу складу і структури надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до цих бюджетів.

Розрахунки наведені в дод. Л показують, що за 2024 рік основною складовою податкових надходжень державного бюджету від оподаткування доходів фізичних осіб був ПДФО із заробітної плати військових та поліцейських – 148,1 млрд. грн чи 45,4% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зросла на 40,5%). Другою основною складовою за 2024 рік є ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів – 99,8 млрд. грн чи 30,6% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку впала на 32,7%). Третім за значимістю в надходженнях до Зведеного бюджету від оподаткування доходів ФО за 2024 рік є військовий збір – 51,2 млрд. грн чи 15,7% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зменшилася на 4,7%). Дані дод. М показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із заробітної плати військових та поліцейських, яка надійшла до державного бюджету рівна 148,1 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 142,4 млрд. грн чи у 26 разів та більше порівняно 2023 року на 79,2 млрд. грн чи в 12.5 разів. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2023 році – позитивний ріст в 356,5%, а найнижчим в 2021 році – зростання на 8,8%. Дані дод. Н показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів, яка надійшла до державного бюджету рівна 99,8 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 25,5 млрд. грн чи на 34,3% та більше порівняно 2023 року на 14,8 млрд. грн чи на 17,4%. Порівняно до попереднього року

найвищим був темп приросту в 2021 році – позитивний ріст в 19,7%, а найнижчим в 2022 році – спад в 15,6%.

Розрахунки наведені в дод. П показують, що за 2024 рік основною складовою податкових надходжень місцевих бюджетів від оподаткування доходів фізичних осіб був ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів – 221,8 млрд. грн чи 86,1% від всіх податків і зборів доходів ФО (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зросла на 2,0%). Другою основною складовою за 2024 рік є ПДФО із інших доходів ФО від податкових агентів – 25,4 млрд. грн чи 9,9% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку зросла на 3,0%) Третім за значимістю в надходженнях до Зведеного бюджету від оподаткування доходів ФО за 2024 рік є ПДФО, що сплачується ФО за результатами річного декларування – 6,6 млрд. грн чи 2,6% (порівняно 2020 р. питома вага цього податку збільшилася на 0,7%). Дані дод. Р показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із заробітної плати ФО від податкових агентів, яка надійшла до місцевих бюджетів рівна 221,8 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 72,2 млрд. грн чи на 48,3% та більше порівняно 2023 року на 36,1 млрд. грн чи на 19,4%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2024 році – позитивний ріст в 19,4%, а найнижчим в 2022 році – спад в 3,9%. Дані дод. С показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО із інших доходів ФО від податкових агентів, яка надійшла до місцевих бюджетів рівна 25,4 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 13,1 млрд. грн чи у 2,1 рази та більше порівняно 2023 року на 6,2 млрд. грн чи на 32,3%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в 2023 році – позитивний ріст в 41,2%, а найнижчим в 2022 році – спад на 15,0%. Дані дод. Т показують, що у 2024 році сума надходжень від ПДФО, що сплачується ФО за результатами річного декларування, яка надійшла до місцевих рівна 6,6 млрд. грн, що більше порівняно 2020 року на 3,2 млрд. грн чи га 94,1% та більше порівняно 2023 року на 1,8 млрд. грн чи на 37,5%. Порівняно до попереднього року найвищим був темп приросту в

2024 році – позитивний ріст в 37,5%, а найнижчим в 2022 році – спад на 21,7%.

Незважаючи на виклики, спричинені воєнним станом, включаючи скорочення населення за кордоном, зменшення кількості платників податків, зниження рівня доходів та зростання безробіття, оподаткування доходів фізичних осіб в Україні залишається ключовим джерелом фінансування місцевих бюджетів. Поступове підвищення мінімальної заробітної плати, збереження заробітної плати в державному секторі під час воєнного часу та зростання винагороди військовослужбовців сприяли стабільності доходів населення. Ці заходи допомогли зберегти рівень індивідуальних доходів, незважаючи на економічні труднощі.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що в 2024 році за рахунок оподаткування доходів фізичних осіб сформовано 16,3% всіх доходів зведеного бюджету чи 27,9% всіх податкових доходів у зведеному бюджеті; 10,4% доходів державного бюджету та 19,8% всіх податкових доходів державного бюджету; 55,4% всіх доходів місцевих бюджетів та 27,9% всіх податкових надходжень місцевих бюджетів.

Встановлено, що структурні зміни, що відбулися у перерозподілі надходжень від оподаткування доходів ФО між державним і місцевим бюджетами свідчать про зміну такого розподілу на користь державного бюджету. За 2024 рік до державного бюджету від оподаткування доходів фізичних осіб було направлено 55,9%, а до місцевих бюджетів – 44,1%. Такі зміни напряму пов'язано з тим, що вже в 2024 році всі надходження від оподаткування заробітної плати військових і поліцейських спрямовувалися до державного бюджету.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Напрямки удосконалення фіскальної та регулюючої функцій оподаткування доходів фізичних осіб

Удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб передбачає комплексний підхід, який забезпечує одночасне виконання фіскальної та регулюючої функцій податку. Фіскальна функція спрямована на формування достатніх надходжень до державного та місцевих бюджетів, а регулююча – на забезпечення соціальної справедливості, стимулювання економічної активності та врівноваження інтересів різних груп платників податків. В дод. У наведено систематизовані основні напрямки удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб, виокремлюючи їх за типом функції та конкретним змістом заходів. Аналіз висвітлених напрямків удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб дозволяє зробити низку висновків:

- фіскальна функція спрямована на підвищення ефективності формування бюджетних надходжень через прогресивне оподаткування, оподаткування елітного майна та включення доходів самозайнятих осіб.
- регулююча функція забезпечує соціальну справедливість та стабільність податкової системи шляхом спрощення правової бази, запровадження пільг для пенсіонерів, підтримки балансу інтересів та підвищення податкової дисципліни.
- системний підхід до удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб дозволяє поєднувати економічні та соціальні цілі, що забезпечує відповідність податкового законодавства актуальним соціально-економічним умовам країни.
- виділення конкретних напрямків та заходів дає можливість планувати реформування податкової системи на основі пріоритетів

фіскальної та регулюючої функцій, що підвищує її ефективність і справедливість.

Для збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб в Україні та забезпечення стабільного та достатнього фінансування бюджетів місцевих органів влади рекомендується низка конкретних та здійсненних заходів. Основна мета цих заходів направлена на підвищенні в першу чергу фіскальної та регулюючої спроможності місцевих органів влади шляхом практичного впровадження наступних заходів наведених в дод. Ф.

Аналіз напрямків удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб на місцевому рівні дозволяє зробити такі висновки:

- фіскальні заходи спрямовані на підвищення ефективності формування доходів місцевих та національних бюджетів через диференційовані ставки ПДФО, оподаткування самозайнятих та розкішного майна;

- регулюючі заходи забезпечують соціальну справедливість, стимулюють економічну активність та легалізацію доходів, підтримують підприємництво і створення робочих місць, а також підвищують підзвітність місцевого самоврядування;

- комплексне поєднання фіскальних та регулюючих функцій дозволяє оптимізувати податкову систему, забезпечити стабільність бюджетів та сприяти сталому економічному розвитку на місцевому та національному рівнях.

Наведені вище рекомендації орієнтовані на зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню дохідної бази місцевих бюджетів України. Ці рекомендації допоможуть покращити практику місцевого оподаткування в Україні та нададуть місцевим органам влади більше повноважень щодо збору податків. Впровадження цих рекомендацій дозволить місцевим органам влади збільшити кількість суспільних благ, життєво важливих для мешканців у

межах їхньої юрисдикції, та ефективніше здійснювати надані їм повноваження.

Розглянуті напрями удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб як на державному так і на місцевому рівнях демонструють важливість не лише формування доходів бюджетів, але й ефективного регулювання економічної активності та соціальної справедливості. У цьому контексті особливе значення набуває прогнозування обсягу надходжень ПДФО, що дозволяє планувати фінансові ресурси на національному та місцевому рівнях, оцінювати ефективність податкової політики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

В дод. Ц наведено зроблений за допомогою софту «Excel» прогноз надходжень оподаткування доходів фізичних осіб на державному рівні.

$$\text{Отримане рівняння регресії має вигляд: } Y_{(x)}=48,69x+41,19 \quad (3.1)$$

Використовуючи метод екстраполяції та отриману формулу (3.1) розрахуємо на прогнозні значення досліджуваного показника:

- прогноз на 2025 рік: $Y(x=6)=48,69 \times 6 + 41,19 = 333,33$ млрд. грн;
- прогноз на 2026 рік: $Y(x=7)=48,69 \times 6 + 41,19 = 382,02$ млрд. грн.

Прогноз свідчить, що у 2025 році від оподаткування доходів фізичних осіб очікувати 333,33 млрд. грн надходжень до державного бюджету, а в 2026 році – 382,02 млрд. грн.

В дод. Х представлено наведено зроблений за допомогою софту «Excel» прогноз надходжень оподаткування доходів фізичних осіб на місцевому рівні.

$$\text{Отримане рівняння регресії має вигляд: } Y_{(x)}=23,66x+170,86 \quad (3.2)$$

Використовуючи метод екстраполяції та отриману формулу (3.2) розрахуємо на прогнозні значення досліджуваного показника:

- прогноз на 2025 рік: $Y(x=6)= 23,66 \times 6 + 170,86 = 312,82$ млрд. грн;
- прогноз на 2026 рік: $Y(x=7)= 23,66 \times 6 + 170,86 = 336,48$ млрд. грн.

Прогноз свідчить, що у 2025 році від оподаткування доходів фізичних осіб очікувати 312.82 млрд. грн надходжень до місцевих бюджетів, а в 2026 році – 336,48 млрд. грн.

Прогнозування надходжень ПДФО повинно стати ключовим інструментом для забезпечення стабільності бюджетної системи та досягнення цілей економічного розвитку.

3.2. Досвід зарубіжних країн щодо застосування прогресивного оподаткування: можливості застосування в Україні

Проведений в теоретичному розділі аналіз ставок податку на доходи фізичних осіб у країнах-членах Європейського Союзу показав, що впровадження прогресивних податкових систем може ефективно зменшити нерівність доходів. Для України може бути цікавим прогресивний підхід до оподаткування доходів громадян в Австрії та питання податкового кредиту з досвіду Фінляндії. Розглянемо досвід цих зарубіжних країн з оподаткування доходів ФО.

У дод. Ю наведено дані для розрахунку суми податку на доходи ФО в Австрії. З 2020 року найнижчу ставку податку на доходи ФО (вище нульової зони) було знижено з 25% до 20%. Повний податковий розклад виглядає наступним чином: доходи до 11 000 євро не оподатковуються (нульова зона). Граничну ставку податку (найвищу ставку) для доходів понад 1 000 000 євро було збільшено до 55% на період з 2016 по 2020 рік.. Гранична податкова ставка 55% понад 1 мільйон євро оподатковуваного доходу діє лише до 2025 року, а після цього становитиме 50%. З липня 2022 року граничну ставку податку для оподатковуваного доходу понад 18 000 євро до 31 000 євро було знижено до 30%.

Податок на зароблений дохід у системі центрального державного оподаткування Фінляндії стягується відповідно до прогресивної податкової шкали, яка щорічно встановлюється парламентом. Межі

оподаткованого доходу зазвичай коригуються з урахуванням інфляції. Графік роботи на 2024 рік наведено в дод. Я. У Фінляндії кредит із податку на зароблений прибуток надається проти прибуткового податку центрального уряду. Якщо кредит перевищує суму прибуткового податку центрального уряду, надлишок кредиту вираховується з муніципального прибуткового податку та внеску на медичне страхування за медичне обслуговування. Кредит розраховується на основі доходу платника податку від роботи. Кредит становить 12,5 відсотка доходу, що перевищує 2 500 євро, доки він не досягне максимальної суми в 1 170 євро. Сума кредиту зменшується на 1,84 відсотка заробленого доходу мінус витрати, пов'язані з роботою, що перевищують 33 000 євро. Кредит повністю скасовується, коли дохід платників податків становить приблизно 129 800 євро.

Представлена інформація дозволяє виділити наступні пропозиції щодо удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

1. Впровадження прогресивної шкали ПДФО. Пропонуємо запровадити диференційовані ставки податку залежно від рівня доходу, аналогічно Австрії, щоб забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження та зменшити соціальну нерівність. Пропонуємо передбачити нульову або мінімальну ставку для доходів нижче прожиткового мінімуму.

2. Запровадження податкового кредиту для малозабезпечених. Пропонуємо використати досвід Фінляндії щодо надання податкового кредиту, що зменшує ПДФО для платників із низькими доходами. Пропонуємо встановити максимальну суму кредиту та поступове зменшення для доходів понад визначений поріг.

3. Коригування ставок з урахуванням інфляції та соціально-економічної ситуації. Пропонуємо переглядати межі оподаткованого доходу та ставки щорічно, щоб забезпечити актуальність податкової системи та зменшити податковий тиск на населення.

4. Захист малозабезпечених верств населення. Пропонуємо забезпечити податкові пільги для пенсіонерів, сімей з дітьми, осіб із низьким доходом, частково компенсуючи витрати на житло, медичне обслуговування та освіту.

5. Підвищення фінансової прозорості та ефективності адміністрування податків. Пропонуємо використати механізми автоматизованого адміністрування ПДФО та електронного обліку доходів для зменшення ухилення від оподаткування та збільшення надходжень до бюджету.

6. Соціальна справедливість та стимулювання економічної активності. Пропонуємо застосовувати прогресивні ставки податку та податкові кредити таким чином, щоб стимулювати працю та легальну економічну активність, водночас забезпечуючи справедливий внесок заможних платників у державні фінанси.

Однак потрібно враховувати, що впровадження прогресивних податкових систем тягне за собою значні фінансові витрати. Для вдосконалення податкової системи України важливо розробити надійну законодавчу базу, що відповідає стандартам ЄС. Цей підхід спрямований на підвищення ефективності оподаткування та сприяння соціальній справедливості в країні.

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано, що реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню сприятливих умов для формування фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів, суттєвому підвищенню фіскальної та регулюючої ефективності податку на доходи фізичних осіб за одночасного зниження податкового тиску на платників, що в свою чергу покращить

адміністрування податків і відповідатиме міжнародному досвіду оподаткування.

Проведені прогнозні розрахунки показують стійку тенденцію зростання надходжень від податку, що є об'єктом дослідження, у 2025–2026 роках. Це свідчить про потенціал оподаткування як одного з основних джерел формування державного і місцевих бюджетів та підкреслює важливість удосконалення податкової системи України.

Запропонований підхід прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб України має на меті забезпечити справедливий розподіл податкових обов'язків залежно від рівня доходів. Загалом, структура оподаткування доходів фізичних осіб у цих країнах робить акцент на захисті малозабезпечених, водночас вимагаючи від заможних робити більший внесок у державні фінанси.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено, що податок на доходи фізичних осіб та військовий збір є ключовими елементами податкової системи України, що забезпечують фінансову стабільність держави та виконання соціально-економічних функцій. ПДФО виконує фіскальну та розподільчо-регулюючу роль, слугуючи основним джерелом державних доходів і механізмом реалізації економічної політики. Аналіз показав, що більшість податкових надходжень спрямовується до місцевих бюджетів, підтримуючи соціальні потреби та державні витрати, а частка податку у ВВП свідчить про його фіскальну значущість.

2. Вказано, що досвід іноземних країн підтверджує високу ефективність прогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб, де громадяни з високим рівнем доходу несуть основний фінансовий тягар, тоді як малозабезпечені звільняються від сплати податків. Це дозволяє забезпечити більш справедливий розподіл податкового навантаження та стимулює економічну стабільність.

3. Проаналізовано, що у 2024 році оподаткування доходів фізичних осіб залишалось значним джерелом доходів на всіх рівнях бюджету України, становлячи 16,3% від загальних доходів зведеного бюджету та майже 28% усіх податкових надходжень. Незважаючи на триваючу війну, позитивна тенденція податкових надходжень від доходів фізичних осіб продовжується, з помітним зрушенням у розподілі доходів на користь державного бюджету – 55,9% надходжень від сплати податку на доходи фізичних осіб було спрямовано до державного бюджету, частково завдяки тому, що всі податки на заробітну плату військовослужбовців та поліцейських були спрямовані туди. Це підкреслює важливість податку на доходи фізичних осіб як ключового фактора формування бюджету, особливо для місцевих бюджетів, які отримали 44,1% цих доходів.

4. Підтверджено розрахунками, що у 2024 році сума надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб до Зведеного бюджету України рівна 583,6 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 288,5 млрд.грн чи на 97,8%, та більше порівняно 2023 року на 87,3 млрд.грн чи на 17,6%. У 2024 році сума доходів від оподаткування фізичних осіб, яка надійшла до державного бюджету України рівна 326,1 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 208,8 млрд.грн чи в 2,8 рази, та більше порівняно 2023 року на 119,2 млрд.грн чи на 57,6%. У 2024 році сума від оподаткування доходів фізичних осіб, яка надійшла до місцевих бюджетів рівна 257,5 млрд грн, що більше порівняно 2020 року на 79,7 млрд.грн чи на 44,8%, але менше порівняно 2023 року на 31,9 млрд.грн чи на 11,0%.

5. Запропоновано, що для збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб в Україні та забезпечення стабільного та достатнього фінансування бюджетів місцевих органів влади рекомендується низка конкретних та здійснених заходів. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності та стабільності збору та адміністрування податків, тим самим задовольняючи місцеві фіскальні потреби. Загальна мета полягає у підвищенні фіскальної спроможності місцевих органів влади шляхом практичного впровадження наступних заходів:

6. Обґрунтовано, що прогнозування надходжень ПДФО повинно стати ключовим інструментом для забезпечення стабільності бюджетної системи та досягнення цілей економічного розвитку. Використання прогресивних ставок та податкових пільг, врахування соціально-економічних факторів і ефективне адміністрування дозволять не лише збільшити надходження до бюджету, а й забезпечити соціальну справедливість та стимулювати економічну активність громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березовська С. В. Оподаткування податком на доходи фізичних осіб заробітної плати в Україні: досвід країн Європейського Союзу та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 55(2). С. 27-31.
2. Березовська С. В. Сутність та елементи податку на доходи фізичних осіб з заробітної плати в деяких країнах світу: досвід для України. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2019. № 2. С. 50-55.
3. Божанова О. В., Петрова Л. В. Реформування податку з доходу фізичних осіб: сучасний стан та перспективи. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 2. С. 65-74.
4. Бойко О. Я. Удосконалення механізму справляння ПДФО для розвитку громад в умовах децентралізації. *Ефективність державного управління*. 2021. Вип. 1. С. 154-164.
5. Бойчук А. Б. Уніфікована звітність з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску: спрощення умов для ведення бізнесу чи додаткове ускладнення? *Облік і фінанси*. 2020. № 3. С. 48-54.
6. Бригінець О. О., Невзоров І. В. Порівняльна характеристика вітчизняного та зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання податку на доходи фізичних осіб в умовах розбудови інформаційного суспільства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 9(1). С. 5-7.
7. Буркова Л. А., Архипенко С. В., Шепелюк В. А. Податок на доходи фізичних осіб та оподаткування суб'єктів господарювання як інструменти соціальної політики та сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_5_46
8. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (редакція 04.07.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

9. Волот О. І., Пономаренко В. С. Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний внесок в одній формі податкової звітності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 12. С. 19-26.
10. Волохова І. Формування доходів бюджетів за рахунок податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3. С. 10-15.
11. Дахнова О. Є., Матросова Л. М., Шевченко В. С. Фіскальна роль податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 11(2). С. 21-23.
12. Дема Д. І., Недільська Л. В., Куровська Н. О. Зміни в структурі податку на доходи фізичних осіб під час війни та повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2025. №71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-106>
13. Державні фінанси. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/>
14. Доходи зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
15. Дуб А. Р. Трансформація адміністрування податку з доходів фізичних осіб: світовий досвід і можливості для України. *Фінанси України*. 2018. № 5. С. 80-93.
16. Західна О. Р., Дубик В. Я., Даниляк Я. А. Вплив місцевих податків та зборів на фінансову стійкість територіальних громад в умовах війни. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 6. С. 59-62.
17. Заяць О. І., Теплова Л. І. Диференціація ставок ПДФО в країнах-членах ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 42. С. 59-63.
18. Карпишин Н. І., Ніпіаліді О. Ю. Податок на доходи фізичних осіб: практика та проблематика справляння в місцеві бюджети України. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 169-174.

19. Кміть В. М., Кувіков О. С. Особливості справляння податків із доходів фізичних осіб в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 47(2). С. 84-91.

20. Кравченко О. В., Пуговкіна Ю. А. Вітчизняна практика та закордонний досвід справляння податку на доходи фізичних осіб. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2023. № 2. С. 32-37.

21. Кучеренко А. В. Зарубіжна практика прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб з заробітної плати. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери», 27 листопада 2025 р., м. Кропивницький, 2025.

22. Кучеренко А. В. Оцінка ролі ПДФО у формуванні доходів місцевого бюджету. Студентські наукові читання 2025. Матеріали конференції першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт Поліського національного університету, 27 листопада 2025 р. Житомир : Поліський національний університет. 2025. С. 214-216.

23. Кучеренко А.В. Роль ПДФО у формуванні Зведеного бюджету. Інноваційний вектор розвитку обліку, фінансів, аналізу й аудиту в Україні та світі: зб. праць учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. (6-7 листоп. 2025 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2025. С. 240-243.

24. Лободіна З. М. Шляхи посилення фіскальної та регулюючої функцій податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 1. С. 142-151.

25. Макаренко А. П., Котова Н. В. Удосконалення обліку і контролю оподаткування та сплати ЄСВ та ПДФО із заробітної плати працівників суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_9

26. Мармуль Л. О., Новак Н. П., Халілов Е. Д. Роль адміністрування податку на доходи фізичних осіб в управлінні

конкурентоспроможністю аграрних підприємств. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 51. С. 25-32.

27. Мартинюк Г. П., Мартинюк М. А. Податок на доходи фізичних осіб у контексті формування дохідної частини місцевих бюджетів. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 309-314.

28. Масленніков Є. І., Гусєв А. О. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: поточний стан та шляхи реформування. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 47-50.

29. Недільська Л. В., Уманець Л. В., Яценко М. С., Дем'янчук І. В. Оцінка стану та моделювання перспектив розвитку фінансової спроможності територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 85-92.

30. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: редакція від 26.11.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

31. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (редакція 31.10.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

32. Слепцова Н. В., Кочура Л. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.

33. Стойко О. Я., Шубенко І. А. Оцінка фінансових показників діяльності територіальних громад України. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 163-174.

34. Тарасюк М. В., Сироветник О. С. Доходи бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. № 21. Ч. 2. С. 93–97.

35. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Вип. 1. С. 30-39.
36. Тулай О. І., Ямелинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 76-86.
37. Фостолович В. А. Вплив податкового навантаження на доходи фізичних осіб в умовах ринкових перетворень на рівень "тіньового" бізнесу. *Агросвіт*. 2019. № 17. С. 8-19.
38. Чижова Т. В. Сучасний стан справляння податку на доходи фізичних осіб в умовах зовнішньої трудової міграції. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 35(2). С. 117-122.
39. Чуй І. Р., Власюк Н. І., Журбич К. М. Аналіз фіскального потенціалу доходно-прибуткових податків в Україні та зарубіжних країнах. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 137-145.
40. Юздепська А. А., Ніколаєва А. П., Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір: виклики, ефективність і вплив на фінансову стабільність. *Бізнес Інформ*. 2024. № 12. С. 296-302.
41. Янковський В. А., Шендригоренко М. Т. Доходи місцевих бюджетів в Україні: сутнісна складова та сучасний стан у рамках реформи бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2020. №11. С. 331–337.